

Gareth Thomas: Iolo a'r Eisteddfod

Gareth Thomas: Iolo Morganwg a'r Eisteddfod Genedlaethol / Iolo Morganwg and the National Eisteddfod

Published on 26/05/2018 — Yn Erthyglau/Ffurfiol

Nid Iolo Morganwg a gychwynnodd yr Eisteddfod Genedlaethol- mae gan honno wreiddiau cynharach o lawer yn ymrysonau'r beirdd a drefnid mewn cestyll mawr neu neuaddau ysblennydd lle roedd y beirdd yn cystadlu i ysgrifennu cerddi canmoliaethus er clod i ba arglywydd bynnag fyddai'n darparu'r wledd a'r llety. Ond beth yw tarddiad yr Eisteddfod a pha'r rôl y gwnaeth Iolo ei chwarae? Yma mae

Gareth Thomas, awdur y nofel ffuglen hanesyddol **Myfi, Iolo**, yn esbonio mwy...

Iolo Morganwg did not start the National Eisteddfod- that has much earlier origins in bardic competitions organised in great castles or halls where poets competed to write flattering verses in praise of whichever Lord was providing the feast and lodging. But what are the origins of the

Eisteddfod and what role did Iolo play? Here Gareth Thomas, author of the historical fiction novel **I, Iolo**, explains more...

Ni ddechreuodd Iolo Morganwg yr Eisteddfod Genedlaethol. Cafodd hwnnw wreiddiau cynharach a llawer ohonynt mewn ymryson y beirdd a drefnid mewn cestyll mawr neu neuaddau ysblennydd lle roedd y beirdd yn cystadlu i ysgrifennu barddoniaeth a cherddi sebonllyd o glod i bwy bynnag arglywydd oedd yn darparu'r wledd a'r lletygarwch. Mae'n debyg y cafodd yr Eisteddfod gyntaf ei chynnal gan yr Arglwydd Rhys yng Nghastell Aberteifi, Nadolig 1176. Prin yw cofnodion ynglyn â'r oesoedd canol ond cynhalwyd Eisteddfod fawr yng Nghaerfyrddin yn 1450. Roedd hwn ac eraill yn annhebyg i'r Eisteddfodau modern

Iolo Morganwg did not start the National Eisteddfod. That has much earlier origins in bardic competitions organised in great castles or splendid halls where poets competed to write flattering verses and songs in praise of whichever Lord was providing the feast and lodging. The first major Eisteddfod is thought to have been arranged by the Lord Rhys in Cardigan Castle at Christmas 1176. Few records survive from the middle ages but we know there was also a large Eisteddfod in Carmarthen in 1450. This and others were unlike modern Eisteddfods in that there was no public audience. The judge was the

oherwydd absenoldeb cynulleidfa gyhoeddus. Y barnwr oedd y cwsmer, sef yr arglywydd oedd yno i'w canmol gan y beirdd.

Yng Ngahrwys, Sir Fflint ym 1568 cynhaliwyd math newydd o Eisteddfod am bwrpas penodol. Er bu cystadlaethau a gwobrau o gadair fach arian i'r bardd buddugol a thelyn arian i'r cerddor gorau, roedd nod ychwanegol. Dan awdurdod Elizabeth I safwyd Comisiwn Brenhinol i arholi bob bardd a oedd wedi cyflwyno ei hun fel ymgeisydd. Arwyddwyd trwyddedau i'r rhai oedd wedi llwyddo i brofi eu diliysrwydd fel beirdd o safon ddigonol i weithredu fel beirdd professynol. Roedd y rhai oedd yn teithio'r wlad heb drwydded dilys yn cael eu categorieddio fel cardotiaid a gallent gael eu troi ymaith neu ar y gwaethaf, eu carcharu neu waeth.

Parhaodd yr Eisteddfod yn y 18^{fed} canrif fel traddodiad lleol yn hytrach na thraddodiad ranbarthol neu genedlaethol. Cafodd yr Eisteddfod ddiwygiad poblogaidd ar ddiweddyd y ganrif gyda chyfres o Eisteddfodau mawr yng Ngogledd Cymru. Noddwyd y rheini gan ddynion busnes llwyddiannus y Cymry Llundain a Chymdeithas Y Gwyneddigion. Darparwyd gwobrau, medalau a lluniaeth digon deniadol i ddenu beirdd a thelynorion o bell. Am sbel cynhaliwyd Eisteddfod y Gwyneddigion yn flynyddol gan ddechrau yng Nghorwen ym 1789, ac wedyn i Lanelwy, Llanrwst a Dinbych. Er diwedd haelioni'r Gymry Llundain, roedd dadeni wedi ei thanio ym marddoniaeth a cherddoriaeth Cymraeg. Dechreuodd llu o Eisteddfodau rhanbarthol sylweddol faint ledled Cymru, yn ddibynol ran amlaf ar nawdd ariannol y boneddigion lleol.

Tyfodd yr Eisteddfod a ddaeth yn wir boblogaidd, ond parhaodd yn ddim mwy na ymryson y beirdd a chystadlaethau i gerddorion. Nid tan 1819 yng Ngwesty'r Ivy Bush, Caerfyrddin, fe unodd Yr Eisteddfod â'r Orsedd a dechreuodd y draddodiad o seremoniâu bardol sydd bellach yn ganolog i fywyd yr Eisteddfod Genedlaethol.

Er yr ydym nawr yn meddwl fod yr Eisteddfod a Gorsedd y Beirdd fel undod annatod, dechreuwyd yr Orsedd gan lolo Morganwg fel sefydliad annibynnol. Cymhleth ond diddorol tu hwnt yw astudio ei gymhelliant am wneud a'r trywydd a arweiniwyd at ei greadigaeth ddychmygol. Disgrifiodd yr Orsedd gan Y Parchedig John Walters, tiwtor lolo ar y pryd, fel 'a made dish' gyda amrywiaeth o gynhwysion.

Heb drefn arbennig daeth chwant i adeiladu ar ei ymchwil ddilys i greu hanes rhamantaidd a delfrydol i Gymru o'r amserau cynharach. Canolog i weledigaeth Orseddol lolo oedd pwrpas moesol o'r radd uchaf, a ffyddlondeb i air y Bod Mawr. Ceidwadwyr doethineb etifeddol oedd Beirdd yr Orsedd i fod. Nod lolo hefyd oedd adfywio'r syniad o undeb y beirdd a oedd a'r cyfrifoldeb am gadw neu adolygu rheolau barddas, ac, yn null Eisteddfod Caerwys 1568, penderfynu, thrwy arholi, pwy oedd yn deilwng o'r teitl Pencerdd neu Brifardd.

Y cynhwysyn cryfach oedd cred angerddol wleidyddol lolo. Yn ystod ei amser yn Llundain yn y 1790au cwrddodd â ffigurau pwysig yr oleuedigaeth: Tom Paine, Joseph Johnson, Samuel Coleridge a llawer mwy. Yn sgîl y chwyldro Ffrengig roedd Llundain yn grochan o syniadau newydd ac atroniaeth radicalaidd. Roedd lolo yn ymddybaeddu yn 'the unparalleled eventfulness of this age.' Ysgrifennodd bamffledi wrth-frenhinol gyda'r bwriad o danseilio Siôr III a llywodraeth ormesol William Pitt. Gêm beryglus oedd hon a chafodd nifer eu carcharu neu drawsgludo i Botany Bay am weithgareddau llai terfysglyd ond fe roedd eu gweithgareddau wedi cynhyrfu llywodraeth paranoid. Arestiwyd lolo ei hun a chafodd ei arholi gan bwylgor y Cyfrin Gyngor o dan lywyddiaeth y Prif Weinidog.

client, that is, the Lord the bards were there to please.

At Caerwys, Flintshire in 1568 a new style of Eisteddfod was arranged with a very particular purpose. Although there were competitions and the award of a silver chair to the winning bard and a silver harp to the best harpist, there was an additional purpose. A Royal Commission with the authority of Elizabeth I examined all poets who presented themselves as candidates and issued licences to those who had succeeded in establishing their claim to be of a high enough standard to practise as professional bards. Those travelling the land without a valid license were classified as beggars and could be turned away or, in the worst case, imprisoned or worse.

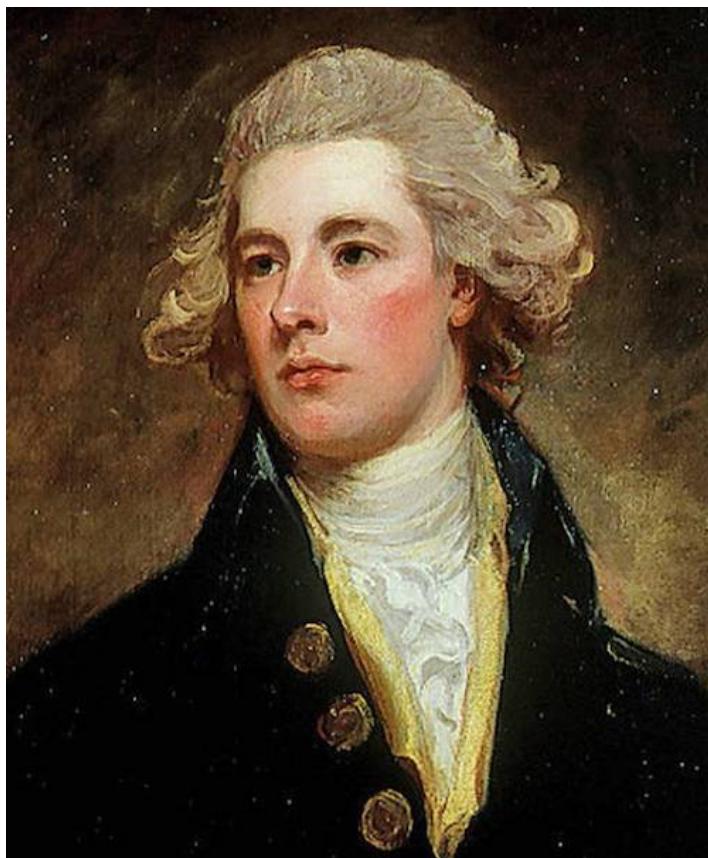
During the 18th century the Eisteddfod continued as a local rather than regional or national tradition. The Eisteddfod began a popular revival at the end of the century when a series of large Eisteddfods were held in north Wales. These were sponsored by successful London Welsh businessmen and their society, Y Gwyneddigion. Prizes, medals and catering were provided, attractive enough to draw bards and harpists from a wide area. For a time the Gwyneddigion Eisteddfod became an annual event starting in Corwen in 1789 and travelling to Llanelwy, Llanrwst and Denbigh. Although the London Welsh generosity eventually ran out, a renaissance had been sparked in Welsh poetry and music. A great many regional Eisteddfods of size and significance were staged throughout Wales, often relying on the financial support of the local gentry.

The Eisteddfod grew in popularity but remained nothing more than a bardic and musical competition. It was not until 1819 at the Ivy Bush Hotel, Carmarthen, that the Eisteddfod became united with the Gorsedd and there began the tradition of bardic ceremonies which are now central to the life of the National Eisteddfod.

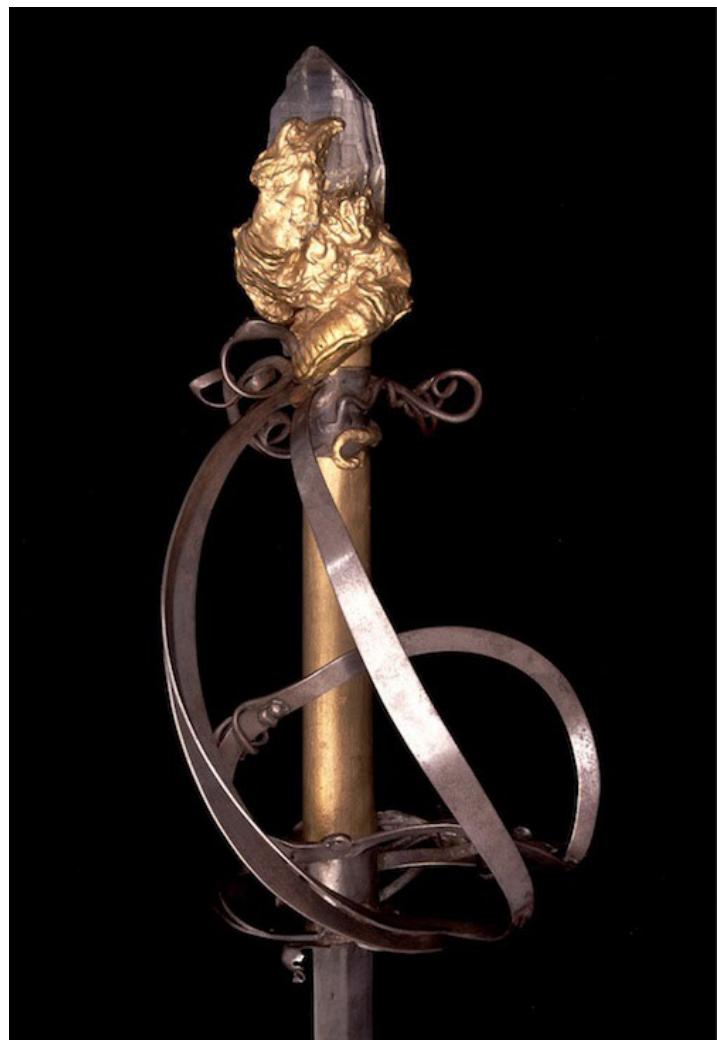
Although now we tend to think of the Eisteddfod and the Gorsedd of Bards as inseparably linked, lolo Morganwg founded the Gorsedd as an independent institution. His motivations for doing so and the processes that led to his 'imaginative creation' are complex but extremely interesting. It was, as his mentor Rev John Walters remarked at the time, 'a made dish' with a variety of ingredients.

In no particular order came his desire to build on his genuine research to create a romantic idealised history of Wales reaching back to earliest times. Central to lolo's concept of the Gorsedd was high moral purpose and adherence to the word of God. The Bards were to be keepers of inherited wisdom. lolo's aim was also to revive the idea of a 'Guild of Bards', who were to maintain and review the rules of poetry and, in the manner of the Caerwys Eisteddfod of 1568, decide through examination who was worthy of the title Pencerdd (Chief Poet) or Prifardd (Chief Bard).

The most potent ingredient was lolo's passionate political belief. His time spent in London in the 1790 brought him into direct contact with major figures of the Enlightenment: Tom Paine, Joseph Johnson, Samuel Coleridge and many others. In the aftermath of the French Revolution, London was a cauldron of ideas and radical thought. lolo revelled in 'the unparalleled eventfulness of this age.' He wrote anti-royalist pamphlets aimed at undermining George III and the anti-libertarian government of William Pitt. This was a dangerous game and a number of people found themselves imprisoned or transported to Tasmania for acts less rebellious than his but still judged provocative by a paranoid government. lolo himself was arrested and questioned by a committee of the Privy Council chaired by the Prime

Pitt the Younger

Mae'n arwyddocaol mae ar Fryn Y Briallu, Llundain ym 1792 cafodd yr Orsedd gyntaf ei chynnal yng nghanol y corwynt gwleidyddol. Bathlodd Iolo werthoedd y Chwyldro Ffrengig : cydraddoldeb, brawdoliaeth ryngwladol, hawliau dynol, gweriniaeth, gwrth-gaethwasiaeth a heddychiaeth. Gweithredodd Iolo yn gyhoeddus ond dan glog defodau derwyddol a barddoniaeth mesur caeth oedd yn ddigon i ddrysu'r ysbwyr, o leiaf am sbel. Yn y pen draw sylweddolodd yr awdurdodau wir agenda Iolo a gwaharddwyd defodau'r Orsedd tan ddiwedd y rhyfel yn erbyn Ffrainc.

Roedd sawl gwahaniaeth i'r seremoni a welir heddiw. Llawer symlach oedd yr hen seremoni heb y mentyll coeth. Ni ymddangosodd y rheini am ganrif i ddod. Doedd dim meini hirion ond cylch o gerrig mân. Doedd dim Dawns y Flodau na'r Faner Gorymdaith. Nawr, fe gewch fynediad i'r Orsedd trwy enwebiad, ond roedd Gorsedd Iolo yn agor i unrhyw un oedd yn fodlon datgan ei fodlonrwydd i'w gwerthoedd. Roedd tri gradd o dderwyddon fel heddiw, ac fe oedd arholiad yn angenreidiol i gyrraedd y graddau glas a gwyn. Gwyn oedd lliw y beirdd cymwysedig. Yn y r Orsedd gyntaf ym 1792 gallai hyd yn oed plentyn gael ei urddo i'r radd werdd; y dysgwyr neu Ovates. Fel heddiw roedd gan Y Cleddyf Mawr ran bwysig yn y ddefod. Cafodd ei weinio i ddangos swyddogaeth yr Orsedd i sefyll yn erbyn traist brenhinoedd a thywysogion.

Nid yw elfennau hanfodol y seremoni heb newid llawer ond mae'n gwestiwn agored os yw'r gynulleidfa yn y Pafiliwn heddiw yn sylweddoli pan maen nhw'n ymateb dair gwaith *Heddwch* i gwestiwn yr Archdderwydd A Oes *Heddwch*? maen nhw'n cymryd rhan mewn

It is significant that Iolo's first Gorsedd ceremony was held in English on Primrose Hill, London in 1792 in the centre of that political whirlwind. He celebrated the values of the French Revolution: equality, international brotherhood, human rights, republicanism, abolition of slavery and the cause of peace. He did this publicly but under the cloak of druidic ritual and strict meter verse, which was enough to confuse Pitt's spies and informers, at least for a time. The authorities eventually recognised Iolo's true agenda and the rituals of the Gorsedd were banned until the end of the war with France.

There were several differences from the ceremony you see today. The old ceremony was much simpler, with no flowing robes. These did not appear until nearly a century later. There were no standing stones, only a circle of pebbles. There was no flower dance or processional banner. Admission to the Gorsedd is now by nomination, but Iolo's Gorsedd was open to any willing to embrace its ideals. There were three orders of bards as today, but examination was only required for the blue and white orders with the white representing the guild of Bards itself. At that first Gorsedd in 1792 even a child could be and was admitted to the green order of Learners or Ovates. As today, the Great Sword was a vital part of the ceremony, sheathed to represent the role of the Gorsedd in standing against the violence of Kings and Princes.

The essential elements of the ceremony have not changed although it is uncertain if the audience in the Eisteddfod pavilion today realise that when they thrice reply *Heddwch* to the Archdruid's question, A Oes *Heddwch*? they are taking part in a celebration of pacifism and

dathliad brawdoliaeth ryngwladol a heddychiaeth. Llwyddodd Iolo i osod dathliad o athroniaeth radicalaidd at galon ein cenedl.

Wedi unoliaeth yr Eisteddfod â'r Orsedd ym 1819 roedd dylanwad cryf ychwanegol gan y corff newydd. Yn wahanol i'r Eisteddfod roedd athroniaeth yr Orsedd yn cofleidio pob agwedd o wybodaeth: celf, diwinyddiaeth, hynafiaeth, gwyddoniaeth, gwyddor naturiol, amaethyddiaeth, yn ogystal â llenyddiaeth a cherddoriaeth. O ganlyniad daeth yr Eisteddfod flynyddol yn sefydliad cenedlaethol cyntaf Cymru. Yng Nghysgod y Cryman gan Islwyn Ffowc Ellis mae'r prif gymeriad Harry Vaughan yn disgrifio'r Eisteddfod fel 'y Brifddinas Cymru'. Roedd y cynulliad wythnosol o weinidogion, athrawon, gwleidyddion a ffermwyr o bob part o Gymry wedi dod yn ferw deallusol blynnyddol ble oedd trafodaeth syniadau newydd a mentrau newydd yn cael eu lansio. Ar sail y sefydliad cenedlaethol cyntaf adeiladwyd eraill; Y Llyfrgell Genedlaethol, y Prifysgolion and llawer llawer mwy i hyrwyddo sefydliadau diwylliannol, mudiadau radicalaidd, a'r drefn lywodraethol yng Nghymru.

Wrth gwrs, ar ddechrau'r 20^{fed} ganrif pan gafodd diffyg dystiolaeth ffeithiol (dw i'n gwrtod y gair ffugiadau) cafodd creadigaethau rhamantaidd Iolo eu dadorchuddio ac fe roedd mawr ddicter - yn enwedig ymyst yr academyddion a fu'n darlithio ar sail y cred bod papurau Iolo yn wir hanesyddol. Taranodd y dylanwadol Syr John Morris-Jones yn erbyn seremoniau'r Orsedd. '*Wrth gynnal arddangosfa fwy neu lai dignif - nid yw'r beirdd ond yn eu hiselhau eu hunain. Rhodder y gorau i'r chware ffôl hwn, a'r ymffrostio mawr a'r bloeddio.*'

Ond roedd ymateb y cyhoedd yn dra gwahanol. Roedd W. Llewelyn Williams yn rhoi llais i'r farn boblogaidd yn Eisteddfod Caernarfon, 1921, '*Dywedaf yn groew fod Cymru mewn perygl o golli rhai o'i phethau gorau drwy'r ysgolorion newydd. Mae enaid Cymro yn ei gân, ei hysbryd yn ei galon, ei hathrylith a'i hawen ar ei dafod. Dyna wreiddyn y mater; a neges yr Eisteddfod heddiw i'r ysgolorion ddylai fod- Na ddifodwch yr ysbryd.*'

Mae'r Orsedd yn dal yn hynod o boblogaidd hyd yn oed heddiw heblaw rhai amheuon parhaol dros ei genedigaeth. Dros y ddwy flynedd ddiweddaf rwyf i wedi ciwio am y coroni a'r cadeirio ond i gael fy nhroi i ffwrdd pan oedd y Pafiliwn dan ei sang neu yn orlawn. Y gwir yw- mae'n gweithio. Am dros ddwy ganrif mae'r Orsedd wedi bod yr ysbryd, yr athrylith a'r ysbrydoliaeth at galon beth bynnag mae Cymru olygu i ni. Hir oes i'r Orsedd .

Diolch Iolo.

international brotherhood. Iolo succeeded in placing this celebration of radical thought at the heart of the Welsh nation.

The uniting of the Eisteddfod with the Gorsedd in 1819 gave the combined body powerful additional influence. Unlike the Eisteddfod, the philosophy of the Gorsedd embraced all aspects of knowledge; art, theology, antiquarianism, science, natural history, agriculture as well as literature and music. This made the annual Eisteddfod the first genuine national institution of Wales. In *Cysgod y Cryman* written in the 1940s, Islwyn Ffowc Ellis has his hero Harry Vaughan describe the Eisteddfod as 'the Capital City of Wales'. This weeklong gathering of ministers, teachers, politicians and farmers from all parts of the Country became an annual intellectual fermentation where ideas were debated and new initiatives launched. This first national institution formed the foundation on which many others were built; the National Library, the Universities and many others concerned with the cultural institutions, radical movements and the governance of Wales.

Of course, when Iolo's flights of romantic fancy were revealed in the early years of the 20th century as lacking factual foundation (I reject the term forgeries) there was great anger - particularly amongst the academics who had been delivering learned lectures based on the assumption that Iolo's writings were historically true. The influential Sir John Morris-Jones raged against the Gorsedd ceremonies. '*By continuing with this more or less laughable display the bards are only demeaning themselves. Let there be an end to this foolish play-acting, to this great boasting and proclaiming.*'

But the reaction of the public was quite different. W. Llewelyn Williams voiced the popular response in the Caernarfon Eisteddfod in 1921, '*Let me say plainly that Wales is in danger of losing some of its finest institutions because of these new academics. The soul of Wales is in its song, its spirit in its heart, its genius and inspiration is on its tongue. This is the root of the matter; the message of the Eisteddfod to the academics should be- Do not extinguish the spirit.*'

The Gorsedd remains hugely popular today despite lingering concerns about its origins. For the last two years I have joined the queue for both the crowning and the chairing only to be turned away when the pavilion was packed to the point of overflowing. The truth is- it works. For over 200 years the Gorsedd has been the visible spirit, genius and inspiration at the heart of whatever Wales means to us. Long may it continue.

Thank you Iolo.

“

Nid yw elfennau hanfodol y seremoni heb
newid llawer ond mae'n gwestiwn agored os
yw'r holl gynulleidfa yn y Pafiliwn heddiw yn
sylweddoli pan maen nhw'n ymateb dair
gwaith 'Heddwch' i gwestiwn yr Archdderwydd
'A Oes Heddwch?' maen nhw'n cymryd rhan
mewn dathliad brawdoliaeth ryngwladol a
heddychiaeth.

Darlun o Pryn Briallu, Llundain / Illustration of Primrose Hill, London

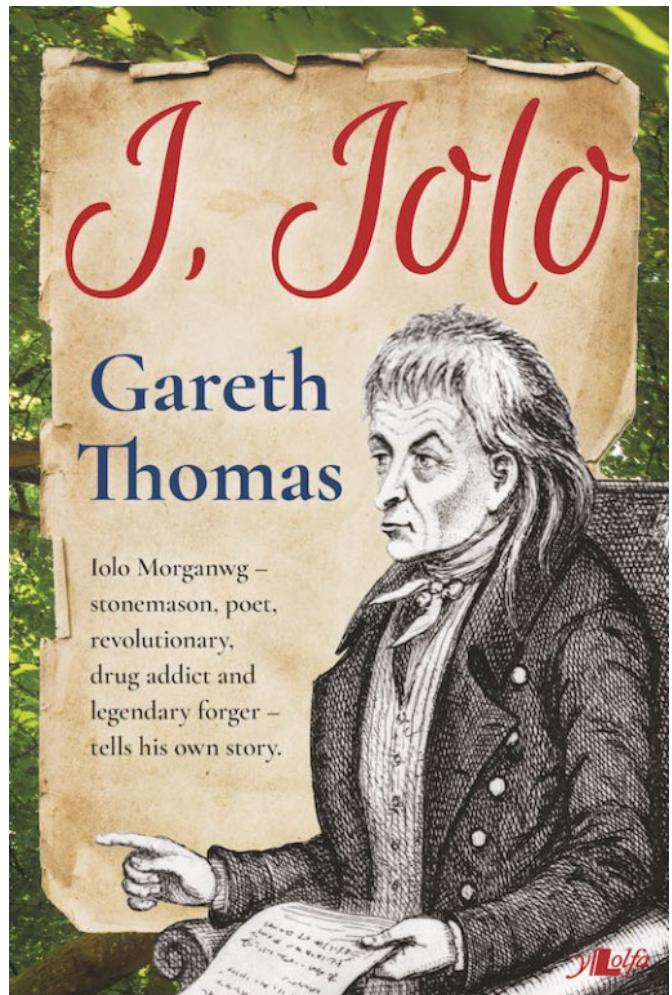
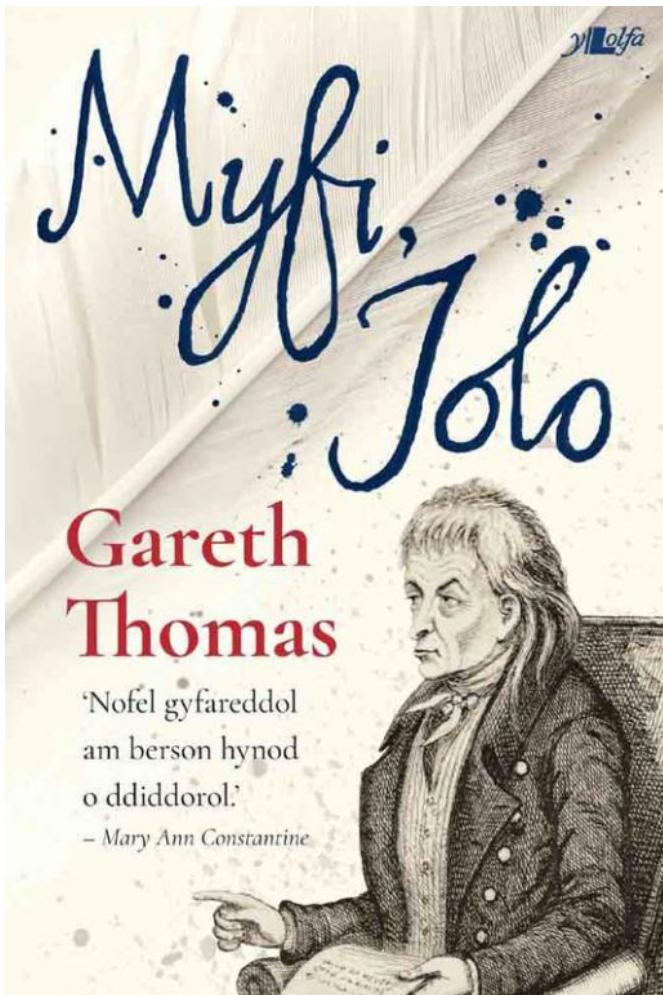
Awdur Myfi, Iolo yw Gareth Thomas. Dyma lyfr sy'n ailadrodd yn y person cyntaf hanes Iolo Morganwg- o'i febyd i Orsedd Glynogwr ym 1798. Amlweddog yn wir oedd Iolo Morganwg: fe fu'n saer maen, ysgolhaig hunanddysgedig, bardd, emynwr, gwleidydd, gwladgarwr, chwyldrōwr, derwydd, busneswr aflwyddiannus, caeth i gyffuriau, ymgyrchwr dros hawliau dynol, ac ar ben hynny oll, fe oedd y dyn a gyflawnodd y ffugiad llenyddol mwyaf yn hanes Ewrop.

Gareth Thomas is the author of *I, Iolo*, a first-person retelling of the story of Iolo Morganwg- from his boyhood to the Glynogwr Gorsedd of 1798. Iolo Morganwg had many faces: stonemason, self-taught scholar, poet, hymnist, politician, patriot, revolutionary, druid, failed businessman, drug addict, campaigner for human rights and perpetrator of the greatest act of literary forgery in European history.

Mae'r llyfr **Myfi, Iolo** (fersiwn Cymraeg) ar gael o Y Lolfa:

I, Iolo (English version) is available from Y Lolfa:

Ar gael fel e-llyfr Kindle

eisteddfod.cymru/yr-orsedd

gorsedd.cymru

yllofa.com

LATEST FROM ERTHYGLAU

Katie Edwards:
Adroddiad y
Bartneriaeth Sgiliau
Rhanbarthol

Manon Elin:
Cyflwyno
Meddwl.org /
Introducing

Laura Karadog:
Creu Ap Cwtsh: Ap
i helpu chi i ddod i
adnabod eich hun /

Yr Athro Roger
Scully: Myfyrdodau
ar yr iaith Gymraeg
/ Professor Roger

Wikimedian Jason
Evans: Sut mae'r
Llyfrgell
Genedlaethol
Cymru yn
cydweithio gyda

**Gogledd Cymru /
Report of the
Regional Skills
Partnership North
Wales**

Yn ddiweddar mae Bwrdd
Uchelgais Economaidd
Gogledd Cymru wedi
rhyddhau adroddiad o'r

Meddwl.org

Mae Meddwl.org yn gartref i
wybodaeth am iechyd
meddwl yn Gymraeg ar

**Creating Ap Cwtsh:
An app to help you
get to know
yourself**

Mae criw yn Abertawe a
Gorllewin Cymru wedi creu
adnodd newydd i'ch

**Scully: Reflections
on the Welsh
language**

Mae'r Athro Roger Scully yn
arbenigwr ar ddatganoli, ar
wleidyddiaeth, ac ar

**Wicipedia / How
the National
Library of Wales
partners with
Wikipedia**

Nid yn unig y mae Jason
Evans yn meddu ar y teitl

Rheolwr y prosiect / Project manager: Neil Rowlands parallel.cymru@gmail.com